

УДК 316.2

ЗМІНА ПАРАДИГМ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ДРУГОМУ МОДЕРНІ

Майструк Наталія Олегівна – кандидат соціологічних наук, доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», проспект Перемоги, 37, Солом'янський район, Київ, 03056, Україна, e-mail: natalia.mastruk@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6663-7918>

Mastruk Nataliia – PhD in Sociology, Associate professor, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 37, Prospect Peremohy, Solomyanskyi district, Kyiv, 03056 Ukraine, e-mail: natalia.mastruk@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6663-7918>

У статті аналізуються основні моделі конфліктологічної парадигми, а саме діадична й тріадична моделі конфлікту. Перша пов'язана з ім'ям К. Маркса та характеризує Перший модерн, а друга, тріадична пов'язана з Г. Зіммелем, В. Бюлем, і більшою мірою співвідноситься з Другим модерном. В діадичній моделі конфлікт відбувається між двома соціальними групами, при цьому виділяється основна причина їхнього протистояння. Тріадична модель спирається на ідею Зіммеля, що в конфлікті можуть брати участь три сторони, і припускає, що його суб'єкти і причини багатозначні та множинні. Її основні тези: 1) гетерогенність конфліктуючих сторін, складність відносин всередині групи, що бере участь у конфлікті; 2) багатомірність конфлікту, що одночасно відбувається на різних рівнях; 3) різні функції конфлікту; 4) мультиполярність соціального простору, з різними коаліціями та з третьою стороною; 5) конфлікт не повинен розглядатися як гра з нульовою сумою. Важливим аспектом є розуміння сутності і ставлення до соціальних та політичних революцій, криз у класичну та сучасну добу. Транснаціоналізація та гібридизація світового простору ставлять питання про необхідність актуальних досліджень глобалізації, а також конфліктів та криз, що напластовуються під її впливом у сучасних суспільствах.

Ключові слова: конфліктологічна парадигма, соціальна революція, політична революція, глобалізація, Другий модерн, криза.

The article analyzes the main models of the conflictological paradigm, namely dyadic and triadic models of conflict. The first is associated with the name of K. Marx and characterizes the First Modern, and the second - the triadic connected - with G. Zimmel, V. Bühle and to a greater extent relates to the Second Modern. In the context of the dyadic model, the conflict occurs between two social groups, while the main reason for their confrontation is highlighted. The triadic model is based on Simmel's idea that three parties can participate in the conflict, and presupposes, in this connection, the ambiguity and plurality of its subjects and causes. Its main thesis: 1) the heterogeneity of the conflicting parties, the complexity of relations within the group involved in the conflict; 2) multidimensionality of the conflict, which simultaneously occurs at different levels; 3) different functions of the conflict; 4) multipolarity of the social space, with different coalitions and with a third party; 5) the conflict should not be considered as a zero-sum game. An important aspect is the understanding of the essence and attitude to social and political revolutions, the crises in the classical and the modern age. Transnationalization and hybridization of the world's space raise the question of the need for topical studies of globalization, as well as conflicts and crises that are being lethal under its influence in modern societies.

Keywords: conflictological paradigm, social revolution, political revolution, globalization, Second Modern, crisis

Сучасність має багато визначень і інтерпретацій, кожна наукова школа вносить свою лепту в її дослідження, але безперечним є факт її швидкоплинності, турбулентності. Що стосується Першого модерна, то його світосприйняття склалося у вимірах розмежування між національним та інтернаціональним. Транснаціоналізація та гібридизація світового простору знов ставлять питання актуальних досліджень глобалізації, а також конфліктів та криз, що напластовуються під її впливом у сучасних суспільствах.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження є роботи соціологів, філософів, політологів, конфліктологів, які присвячені особливостям наукових та практичних інтерпретацій конфліктних феноменів у тому чи іншому історичному форматі, – К. Маркса, М. Вебера, Г. Зіммеля у класичному періоді, а також сучасних вчених – Р. Дарендорфа, Л. Козера, В. Бюля, У. Бека, Є. Степанова та інших. Особливості сучасного протікання конфліктів, зокрема в Україні, вплив на них різних чинників мега, макро, мезо та мікросередовища представлений у працях українських вчених – М. Пірен, В. Танчера, В. Казакова, О. Даніленко, І. Шевель І. Бекешкіної та інших. Різні аспекти існування глобального

суспільства проаналізовано у працях І. Валерстайна, Н. Лумана, У. Бека, Е. Гіденса, Р. Робертсона, В. Робінсона, П. Штомки, Ф. Фукуями, О. Яніцко, К. Гаврилова, І. Кононова, В. Степаненка та інших. Разом з цим, цікавим та ще недостатньо вивченим у конфліктологічному вимірі є питання зміни різних концепцій дослідження суспільних суперечностей та конфліктів у переломну добу між Першим та Другим модерном, в тому числі особливості сучасних підходів до соціальних чи політичних революцій та криз у суспільстві.

Мета статті – дослідити особливості наукових та практичних інтерпретацій конфлікту та їх еволюцію у Другому модерні.

З точки зору історичної ретроспективи можна виділити різні наукові та практичні інтерпретації цього феномену. Так, для кожної історичної епохи можна зазначити свій характерний принцип здійснення конфлікту. У традиційному суспільстві таким принципом є насильство, підґрунтям якого є перерозподіл владних повноважень за допомогою сили. Основними формами конфлікту при цьому є бунт, заколот, повстання та війна. Конфлікт тут вичерпується тоді, коли досягається знищення супротивника та повна перемога. В індустріальному суспільстві на перших його фазах головним є той же принцип насильства, але поступово він замінюється іншим – принципом знаходження компромісу чи консенсусу, що базуються на матеріальній зацікавленості конфлікуючих сторін. Основною його причиною є перерозподіл капіталу. Змінюються і форми прояву конфлікту: з'являються демонстрації та виборча боротьба, а міжособистісні конфлікти переносяться у судові інстанції. Регулювання цих конфліктів здійснюється через досягнення згоди в межах законів, а також під контролем та завдяки державним арбітражним інституціям. В інформаційному суспільстві більшою мірою переважають практики переконання, формування думки суб'єкта щодо переваг для нього певного типу поведінки, котру визначає та потребує від нього суспільство, культурні імперативи, протрансформоване «життєве середовище». Основною причиною конфліктів в інформаційну добу є розподіл та можливість використання інформаційних ресурсів та технологій.

Соціологія конфлікту як наука виникає у класичну добу і її засновником вважають Г. Зіммеля. Але її становлення також пов'язане з науковим доробком таких вчених як К. Маркс, М. Вебер. Центральними для всіх дослідників конфліктів є питання генези чинників конфлікту у різних сферах суспільного життя, параметрів оцінки й типологізації конфліктних ситуацій. Становлення конфліктології, яка виникає на перехрещенні багатьох гуманітарних наук на засадах міждисциплінарного підходу, припадає на другу половину ХХ ст. Ця наука набула здебільшого прикладну спрямованість, але її підґрунтям є конфліктологічна парадигма.

В цілому, ядро конфліктологічної парадигми складають діадична та тріадична моделі конфлікту. Перша пов'язана з ім'ям К. Маркса та характеризує Перший модерн, а друга – тріадична – з Г. Зіммеlem, і більшою мірою співвідноситься з Другим модерном.

Так, К. Маркс висловив наукове положення про те, що конфлікт є джерелом змін у соціальній системі, проілюстрував його на прикладах змін типів суспільств в процесі революцій. На прикладі класових відносин суспільства другої половини ХІХ століття К. Маркс простежує, як поступово боротьба набувала характеру класового конфлікту. Буржуазна приватна власність є останнім та найповнішим виразом такого виробництва та привласнення продуктів, яке тримається на класових антагонізмах, на експлуатації одних іншими. Пригноблений клас усвідомлює свої справжні інтереси, їх протилежність інтересам пануючого класу, який володіє власністю на засоби виробництва. Ця поляризація класів (праці та капіталу на капіталістичній стадії розвитку суспільства) стає зародком майбутнього революційного руйнування базису економічної організації, яка визначає організацію усього суспільства. Повалення пригнобленим класом панівного, на думку К. Маркса, відкриває дорогу до встановлення нових відносин власності. Оскільки вся історія була історією боротьби класів, то і розв'язання конфлікту між «працею» та «капіталом» як антагоністами можливе тільки за допомогою революції.

Таким чином, всі суспільно-економічні формації (за виключенням первісного суспільства та майбутнього комуністичного) як системи регулярно породжують конфлікти, об'єктами яких є власність (у певній формі) та влада, які є неподільними і можуть належати лише одному класові. В таких стосунках боротьба між класом власників та найманими робітниками ведеться до повної перемоги одного класу і компромісу, а тим більш консенсусу, тут місця не залишається.

Альтернативний погляд запропонував М. Вебер. Хоча конфліктологічна проблематика не є основним предметом наукового аналізу М. Вебера, але все ж займає досить значне місце. М. Вебер відзначає, що проблема людського існування сягає як безпосереднього фізичного виживання людини, так і збагнення людиною значень світу і сенсів його власного існування. Конфлікт М. Вебер вважає необхідним та універсальним елементом життєдіяльності суспільства. Для нього конфлікт – це несумісність унікальних світоглядних настанов, що закріплювалися у відповідних типах релігійного світогляду. Очевидним для М. Вебера є і необхідність вибору між цими цінностями, а також він підкреслював, що певні конфлікти, підґрунтям яких є протистояння базисних цінностей, не можуть бути усунуті за допомогою аргументації чи роз'яснення позицій.

Також, характеризуючи взаємозв'язок моралі, політики та релігії, вчений зазначає, що «політична діяльність, що заснована на усереднених людських якостях, компромісах, хитрощі та використанні інших етично неприйнятних засобів, і насамперед на використанні людей, діяльність, що орієнтована на релятивізацію цілей, значно більшою мірою, аніж приватне економічне підприємництво, веде до відмови від ригористичних вимог світської етики» [1, с. 245] Зауваження М. Вебера в сучасних умовах сприймаються як застереження проти використання у політичній діяльності будь-яких засобів, особливо аморальних, яка відхиляє чітке формулювання цілей та відмовляється від дотримання етичних вимог.

Конфліктна проблематика пронизує не тільки дослідження діяльності, а й релігії. Різні релігії по-різному відносяться до насильства, що зазвичай супроводжує конфлікт. Як зазначає М. Вебер, конфлікт аскетичної етики і містичної настроєності з апаратом насильства, що лежить в основі всіх політичних утворень, породив найрізноманітніші зіткнення і компроміси. Можливість зіткнення між релігією і політикою, природно, найменше там, де, як у конфуціанстві, релігія – просто віра в духів або навіть магія, а етика – раціональне пристосування розумної людини до мирського життя. Веберівське дослідження релігій розкриває не тільки сфери конфліктності, а й її відсутності. Конфлікт відсутній там, де, як в індійських інтелектуалістських релігіях порятунку (буддизмі, джайнізмі), відкидається будь-який зв'язок зі світом і з будь-якою діяльністю, де абсолютно заборонено будь-яке насильство й опір йому. Лише окремі конфлікти з різних приводів виникають між конкретними вимогами держави і релігійними заповідями там, де релігія є релігією групи, виключеною з рівності в політичних правах [1, с. 245-246].

За М. Вебером, конфлікти та насильство віддзеркалюються також у ставленні релігій до війни. Воно було різним в залежності від того, чи йшла мова про захист свободи віросповідання від нападів політичної влади або про чисто політичні війни за умови, що групи не додержувалися принципу повної аполітичності: «В основі відносин до цих двох типів військового насильства покладені дві протилежні максими. В одному випадку повна пасивність, підпорядкування чужій владі і відмовлення від якої-небудь участі в насильстві аж до прийняття мученицького вінця. Лютер заперечував як релігійні війни, так і релігійні повстання загалом. Протилежна точка зору допускає опір при насильницьких діях проти релігії» [1, с. 247].

Так, М. Вебер зосереджує свою увагу на дослідженні конфліктів на мезо-рівні суспільства, на відміну від Маркса, який підкреслював антагоністичний характер конфліктів, маючи на увазі перш за все класовий конфлікт капіталізму на макрорівні. Г. Зіммель звертається переважно до середніх та малих груп і намагається змінити однозначно негативне ставлення до конфліктів на більш багатоаспектне, відзначає його інтегративні наслідки. К. Маркса цікавлять умови, що розв'язують конфлікт, а Г. Зіммеля цікавить, за яких умов може змінитися гострота конфлікту. Якщо К. Маркса цікавили соціально-структурні причини конфліктів, то Г. Зіммель прагнув зосередити свою увагу на формі і функціях конфлікту, який тільки розпочався [2, с. 139]. Характеризуючи конфліктний процес, Г. Зіммель підкреслював, що чим яснішою є мета учасників конфлікту, тим більш ймовірно, що конфлікти можна вважати просто засобами для досягнення мети, причому в конфлікті обидві групи, намагаючись уникнути тієї високої ціни, яку доводиться сплачувати за гострі або насильницькі конфлікти, будуть змушені шукати компромісів. К. Маркс же, навпаки, доводить, що як тільки соціальний клас усвідомлює свої власні інтереси (ясно уявляє свою мету), конфлікт переростає в революцію. Для К. Маркса врешті-решт існує можливість суспільства без класових конфліктів, для Г. Зіммеля конфлікт є універсальним явищем життєдіяльності соціуму. Багато ідей вченого про взаємини в триадах, про роль третьої сторони в конфлікті одержали свій подальший розвиток і мають багато послідовників. Так, саме Г. Зіммель вперше висловив припущення, що конфлікт нерідко втягує у взаємодію не дві сторони, а три. Третя сторона може принципово змінити склад супротивників, виступаючи союзником одного з них, арбітром, нейтральним або зацікавленим спостерігачем. При цьому відносини двох сторін найбільшою мірою виявляються в конкуренції двох з них за завоювання третьої. Важливим є зауваження Зіммеля про те, що ця конкуренція стосується як відносин, що складаються у спільноті, малих групах (сімейні і дружні відносини, відносини субординації, і в цілому комунікація), так і тих, що торкаються економічної і політичної життєдіяльності суспільства; конкуренція може мати безперервний характер з постійною зміною співвідношення сил, а результат діяльності залежить від інтересів і надій, які конкуренти зуміють викликати в третьої сторони.

Таким чином, у класичному періоді розвитку конфліктологічної парадигми формується діадична та триадична модель конфлікту, причому остання набуває найбільшого розвитку вже у сучасному періоді. В межах діадичної моделі конфлікт відбувається між двома соціальними групами, при цьому чітко проявляється основна причина їхнього протистояння. Конфлікт розуміється одномірно, в сенсі такого, що не має «змішаних» складових. Триадична модель В. Бюля спирається на ідею Г. Зіммеля про те, що в конфлікті можуть брати участь три сторони, і припускає в зв'язку з цим багатозначність його суб'єктів і причин. Чіткий розподіл учасників на дві сторони веде до ідеологізації конфлікту, супротивник при цьому сприймається як монолітне об'єднання. Це призводить до того, що у супротивнику відшуковуються і підкреслюються найменші розбіжності, виключаються можливі коаліції і компроміси, збільшуючи ескалацію конфлікту.

Серед основних положень тріадичної моделі можна назвати наступні: 1) гетерогенність сторін конфлікту, складність відносин усередині групи, що бере участь у конфлікті; 2) багатовимірність конфлікту, що одночасно відбувається на різних рівнях (безліч секторів з різним ступенем інституціоналізації, різними темпами і формами протікання, короткострокові і довгострокові перспективи); 3) різні функції конфлікту; 4) мультиполярність соціального простору, з мінливими коаліціями і втручанням як запрошених, так і не запрошених третіх сторін у ньому; 5) конфлікт не повинен розглядатися як гра з нульовою сумою.

Як зазначає німецький послідовник Г. Зіммеля В.Бюль, оскільки суспільства являють собою плюралістично структуровані системи дії, конфлікти в ньому завжди будуть завершуватися утворенням коаліцій – особистостей, груп, урядів, з одного боку, і мотивами, інтересами, цінностями суб'єктів діяльності, з іншого [5, с. 31]. При цьому особливу роль відіграє третя сторона або третій. Третій виявляється в трьох позиціях: як посередник; як «третій радіючий», або третя особа, що витягає користь з боротьби двох супротивників; як гнобитель.

Позиція посередника припускає, що він знаходиться між конфліктуючими сторонами і заважає переростанню конфлікту у гострі форми. Посередник може виконувати свою функцію доти, поки він не бере яку-небудь сторону, тобто доки він займає нейтральну позицію стосовно суперечливих інтересів сторін або так само зв'язаний з обома сторонами. Посередник примушує сторони, що сперечаються, об'єктивувати їхній конфлікт. Позиція «третього радіючого» припускає, що він може використовувати суперечку інших у своїх власних інтересах. Передумовою такої ситуації є та обставина, що коаліція між двома сторонами виявляється остаточно неможливою і обидві сторони конфлікту закликають третю на допомогу, і за цю допомогу вони готові заплатити високу ціну. Позиція гнобителя (тирана) полягає у тому, що він намагається розпалити конфлікт між іншими сторонами конфлікту з метою здійснення своїх власних цілей. Водночас третій завжди є, щонайменше, свідком або пасивним спостерігачем, і тому може розглядатися як потенційний партнер по коаліції або як сторона, що втручається. Третя сторона також не є самотньою і, у свою чергу, є членом інших тріад [5, с. 33]. Соціальний конфлікт власне і може називатися таким саме завдяки наявності третьої сторони. З тих пір, як біполярні моделі втратили свою актуальність, функції третього особливо чітко проявилися в міжнародних кризових ситуаціях, особливо в аспекті пояснення і прогнозування міжнародних відносин.

Таким чином, у сучасній конфліктологічній парадигмі було розвинена ідея Г. Зіммеля щодо розгляду ролі третьої сторони у конфлікті. Вона може мати та відкрито обстоювати у конфлікті свої власні інтереси, здійснювати конфліктні дії проти двох перших учасників [3, с. 331]. Це якісно змінює природу конфлікту, його цілі, мотиви діяльності учасників, стратегію і тактику.

Якщо у класичному періоді більшою мірою у концепції класового конфлікту К. Маркса, а також у соціології конфлікту Г. Зіммеля було закладено засади дослідження конфліктів, то у ХХ ст. актуальним стає питання переосмислення наукового доробку з цієї проблематики, визначення особливостей сучасного соціального конфлікту, а також розробка різних стратегій упередження насильницьких конфліктів в межах нового наукового напрямку – конфліктології (50-60 рр. ХХ ст.). Зокрема, в її межах важливим виявилось є розуміння сутності і ставлення до соціальних революцій у класичну та сучасну добу.

Так, характеризуючи особливості конфліктів сучасності, Р. Дарендорф відзначає, що для аналізу цього феномена дослідники, як правило, звертаються до марксистської теорії революції. На його думку, теорія К. Маркса помилкова вже у визначенні умов виникнення революції. Так, за останньою, революційний вибух відбувається в той момент, коли умови життя пригноблених мас досягають нижньої межі. Вчений вважає цю позицію такою, що зовсім не відповідає сучасній дійсності: «Ті, хто зазнає найсильніший нестаток, стають скоріше апатичними, ніж активними, і безпросвітний гніт породжує велику безмовність при всіх тираніях. Вибухи відбуваються, коли в наявності які-небудь незначні зміни – іскра надії, іскра роздратування – найчастіше при ознаках слабкості тих, хто має владу, натяках на політичну реформу» [6, с. 14]. Однак головну ваду в цій теорії Р. Дарендорф бачив в однозначності тлумачення поняття «революція». «Слово «революція», – відзначає Р. Дарендорф, – давно уже використовується для позначення двох зовсім різних форм крутих перетворень. Перша – глибокі перетворення, зміни стрижневих структур суспільства, що природно, вимагають часу; друга – перетворення швидкі, зокрема – зміна носіїв влади протягом днів або тижнів шляхом найвищою мірою явних і зримих, найчастіше насильницьких дій. Першу можна назвати *соціальною* революцією, другу – *політичною*. У цьому сенсі промислова революція була соціальною, а Французька – політичною. Більш того, у модерному суспільстві відбувається *індивідуалізація* конфлікту, яка означає соціальний конфлікт без класів [7, с. 94].

Якщо для Першого модерна здебільшого характерні революції, в якому перехід від традиційного до індустріального суспільства відбувався революційно, то внаслідок процесів індивідуалізації та фрагментації соціального простору у Другому модерні революції замінюються різноманітними кризами.

Це пояснюється, зокрема, тим, що сучасна епоха характеризується як глобальна, з великими досягненнями, особливо у сфері матеріального виробництва та наукових галузях, розширенням

демократичних прав та свобод громадян. Сучасна криза демократії є результатом загострення суперечності капіталізму, а саме між розповсюдженням та поглибленням демократії та однобічною диктатурою ринка. Глобалізація посилює головну суперечність капіталізму, виводячи вибуховий конфлікт ринку та демократії на рівень безпрецедентного насильства.

Окрім того, сучасний етап глобалізації привносить свої суперечності в усі сфери життєдіяльності глобального соціуму, що пов'язані з транснаціоналізацією. Як зазначає У. Бек економіка світового ринку змінила правила світової політики. Внаслідок розмивання кордонів між економікою, політикою та суспільством починається нова боротьба за владу, внаслідок чого знов узгоджуються самі правила легітимного панування. «Ретроспективне зазначення світу ідей, побудованих за національно-державному принципу економіки, суспільства та політики, як *першого модерну*, та відмежування його від ще більш розмитого *другого модерну* з його глобальними екологічними і економічними кризами, більш загостреною транснаціональною нерівністю, індивідуалізацією, непостійним заробітком та іншими викликами культурної, політичної та воєнної глобалізації, – все це сприяє подоланню протекціоністського рефлексу, який не тільки в Європі після кризи біполярного світопорядку веде до інтелектуального та політичного застою [8, с. 15].

Проблеми переломної доби охоплюють рефлексію різних трансформацій, що відбулися у економічній, політичній, соціальній та інших сферах суспільства. На думку сучасного американського соціолога В. Робінсона, наприкінці ХХ ст. відбулася активізація процесів транснаціоналізації, в першу чергу в економічній сфері, що відзначилося у наступних ознаках: зростанні питомої ваги торгівлі у світовому ВВП; безпрецедентних обсягах потоків капіталу; активній реструктуризації і децентралізації виробничих структур за допомогою сучасних інформаційно-транспортних систем; збільшенні значення політики як вагомого фактору глобального розвитку; зростанні мобільності робочої сили за рахунок поширення міграції; всеохопності світу глобалізацією; перетворенні транснаціонального капіталу у домінуючий сегмент світового капіталу, що визначає умови і форми його накопичення.

Якщо основу світової економіки в індустріальному суспільстві складала процеси інтернаціоналізації, коли кожна країна розвивала національну економіку і всю систему накопичення через торгівлю, то нині активно іде процес глобалізації виробничого процесу при глобальній мобільності капіталу, а сама світова економіка перетворюється у глобальну. Процес транснаціоналізації сприяє також стандартизації соціальної та політичної сфер та призводить до формування транснаціоналістичного класу і транснаціональної держави [9, с. 4-5].

Політична глобалізація стимулювала зростання потреби як у формуванні загальносвітових уявлень про перспективи протікання процесів глобального розвитку, так і в розробці різних стратегій управління, які створювалися аналітичними центрами і тому знаходилися в центрі системи світового інтелектуально-політичного регулювання

Інтелектуальна транснаціоналізація в ХХ столітті відбувалась шляхом створення багатонаціональних інтелектуальних інститутів, які фінансувалися ТНК, іноземними фондами, і працювали над розробкою тем, в яких були зацікавлені відповідні спонсори. Вона супроводжувалася 1) розповсюдженням та збільшенням кількості аналітичних організацій у всьому світі; 2) їх впливом на розробку та оцінку публічної політики не лише на локальному і національному рівні, але й на глобальному рівні; 3) створенням мереж аналітичних центрів і більш широких мереж між політичними акторами та аналітичними спільнотами [11, с. 24].

З розвитком Інтернет-технологій новою тенденцією інтелектуальної трансформації стало виникнення національних, регіональних та глобальних структур у формі мережевих об'єднань аналітичних центрів, які виконують функції: 1) обміну інформацією, 2) спільне виконання політичних замовлень, 3) створення колективних пропагандистських ресурсів, 4) тематичний розподіл ресурсів, 5) координація роботи, 6) узгодження ідейно-політичних позицій щодо тих чи інших питань [11, с. 26].

Таким чином, глобалізація привнесла до суспільного життя як певні позитивні тенденції, так і поглибила суперечності, кризи, що були притаманні традиційному та модерному суспільству. Серед позитивних слід назвати вироблення нових форм участі різних суб'єктів у глобальному виробництві, а також економічних, політичних моделей, зростання інтенсивності руху транснаціонального капіталу. Разом з цим відбувається зростання фінансової заборгованості, соціальної нерівності як у глобальному, так і регіональному та національному рівнях, що призводить до зростання невдоволеності, супротивних акцій та підвищення конфліктогенності глобального соціуму. Парадоксом капіталізму є той факт, що глобалізація, основне призначення якої полягало у вирішенні кризи економіки капіталістичного укладу за рахунок інтернаціоналізації, не тільки не вирішила цього завдання, а навпаки, поглибила останню, породжуючи чергову кризу.

Отже, сучасність характеризується з позицій різних дослідницьких парадигм, переосмислюється та знов перевизначається ними. Однією з провідних при цьому залишається парадигма глобалізації. Особливість феномену глобалізації пояснюється її складністю, багатовимірністю та швидкоплинністю.

Глобалізація не усуває суперечностей попередніх історичних типів суспільств, а навпаки, призводить до їх поглиблення та напластування, що потребує інтеграції зусиль різних наукових напрямів для їх дослідження, зокрема використання та розвитку конфліктологічної парадигми. У соціології її зародження припадає на класичний період і пов'язується з К. Марксом, Г. Зіммелем, М. Вебером. В цей час формується діадична та тріадична модель конфлікту, причому остання набуває найбільшого розвитку вже у сучасному періоді.

У контексті діадичної моделі конфлікт відбувається між двома соціальними групами (К. Маркс), при цьому виділяється основна причина їхнього протиборства. Конфлікт розуміється одномірно, як такий, що не має «змішаних» складових. Тріадична модель спирається на ідею Г. Зіммеля, що в конфлікті можуть брати участь три сторони, і припускає в зв'язку з цим багатозначність його суб'єктів і причин. За умов дії глобалізаційних процесів у Другому модерні суб'єкти, що конфліктують, повинні враховувати присутність багатьох діючих осіб, інтерпретувати наміри останніх, моделювати власні дії та переконувати інших діяти заодно з ними. Це обумовлює необхідність інтеграції конфліктологічної парадигми з комунікативною та концепціями глобалізації, конфліктологічна парадигма продовжує трансформуватися з конфліктної моделі суспільства у конфліктно-консенсуальну.

Література:

1. Вебер М. Социология религии. Избранное. Образ общества. М.: Юрист, 1994. С. 78–308.
2. Тернер Дж. Структура социологической теории / пер. с англ. О. С. Гавриш, З. В. Каганова, В. Г. Осипова, Н. В. Перцова, В. М. Погостина, А. В. Шкаликова. М.: Прогресс, 1985. 472 с.
3. Зиммель Г. Социальная дифференциация. Социологические и психологические исследования / М.: Юрист, 1996. Т. 2.: Георг Зиммель. Избранное. Созерцание жизни. С.301-466.
4. Simmel G. Soziologie Untersuchungen uber die Formen der Vergesellschaftung. Leipzig, 1908.
5. Buhl W. Theorien sozialer Konflikte/ Darmstadt: Wiss. Buchgesellschaft, 1976. 178 s.
6. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / пер. с нем. М.: Российская политическая энциклопедия, 2002. 288 с.
7. Dharendorf R. Auf der Suche nach einer neuen Ordnung. Vorlesungen Zur Politik der Freiheit im 21 jahrhundert/ Munchen.: Verlag C H Beck oHG, 2003. 156 s.
8. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-историческая экономия / пер. с нем. А. Б. Григорьева, В.Д. Седельника. М.: Прогресс-Традиция, 2007. 464 с.
9. Robinson W.I. A theory of global capitalism/ Production, class and state in a transnational world/ Baltimore, London; Jons Hopkins University Press, 2004. 200 p.
10. Robinson W.I. Latin America and Global Capitalism: A Critical Globalization Perspective Jons Hopkins Studies in Globalization, Baltimore; Jons Hopkins University Press, 2008. 412 p .
11. Петренко І.І. Транснаціоналізація аналітичних центрів у процесі глобалізації Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2017. V(24). I.146. P.24-28.

Смена парадигм исследования конфликтов во Втором модерне

В статье анализируются основные модели конфликтологической парадигмы, а именно диадическая и триадическая модели конфликта. Первая связана с именем К. Маркса и характеризует Первый модерн, а вторая, триадическая связана с Г. Зиммелем, В. Бюлем, и в большей мере соотносится со Вторым модерном. В контексте диадической модели, конфликт происходит между двумя социальными группами, при этом выделяется основная причина их противоборства. Триадическая модель основывается на идее Зиммеля о том, что в конфликте могут участвовать три стороны, и допускает, что его субъекты и причины многозначны и множественны. Ее основные положения: 1) гетерогенность конфликтующих сторон, сложность отношений внутри группы, участвующей в конфликте; 2) многомерность конфликта, который одновременно происходит на разных уровнях; 3) разные функции конфликта; 4) мультиполярность социального пространства, с разными коалициями и с третьей стороной; 5) конфликт не должен рассматриваться как игра с нулевой суммой. Важным аспектом является понимание сущности и отношение к социальным и политическим революциям, кризисам в классической и современной эпохе. Транснационализация и гибридизация мирового пространства ставят вопрос о необходимости актуальных исследований глобализации, а также конфликтов и кризисов, которые напластовываются под ее воздействием в современных обществах.

Ключевые слова: конфликтологическая парадигма, социальная революция, политическая революция, глобализация, Второй модерн, кризис.

Отримано 29.10.2018